
Natya Shastra Chapter 26

नाट्यशास्त्रम् अध्यायः २६

Document Information

Text title : naaTyashaastra adhyaaya 26

File name : natya26.itx

Category : nATyashAstra, major_works, bharata

Location : doc_z_misc_major_works

Author : Sage Bharata

Transliterated by : dpadmakar at hotmail.com

Proofread by : dpadmakar at hotmail.com

Latest update : November 23, 2002

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 24, 2024

sanskritdocuments.org

నాట్యశాస్త్రమ్ అధ్యాయః ౨౬

॥ శ్రీరస్తు ॥

భరతమునిప్రణీతం నాట్యశాస్త్రమ్
షడ్వింశోఽధ్యాయః
అనురూపా విరూపా చ తథా రూపానురూపిణీ ।
త్రిప్రకారేహ పాత్రాణాం ప్రకృతిశ్చ విభావితా ॥ ౧ ॥
నానావస్థాక్రియోపేతా భూమికా ప్రకృతిస్తథా ।
భృశముద్యోతయేన్నాట్యం స్వభావకరణాశ్రయమ్ ॥ ౨ ॥
బహుబాహుబహుముఖాస్తథా చ వికృతాననాః ।
పశుశ్వాపదవక్త్రాశ్చ ఖరోష్ట్రాశ్చ గజాననాః ॥ ౩ ॥
ఏతే చాన్యే చ బహవో నానారూపా భవన్తి యే ।
ఆచార్యేణ తు తే కార్యా మృత్కాష్ఠజతుచర్మభిః ॥ ౪ ॥
స్వాభావికేన రూపేన ప్రవిశేద్రజ్జమణ్డలమ్ ।
ఆత్మరూపమవచ్ఛాద్య వర్ణకైర్భూషణైరపి ॥ ౫ ॥
యాదృశం యస్య యద్రూపం ప్రకృత్యా తత్ర తాదృశమ్ ॥
వయోవేషానురూపేణ ప్రయోజ్యం నాట్యకర్మణి ॥ ౬ ॥
యథా జీవత్స్వభావం హి పరిత్యజ్యాన్యదేహికమ్ ।
పరభావం ప్రకురుతే పరభావం సమాశ్రితః ॥ ౭ ॥
ఏవం బుధః పరంభావం సోఽస్మీతి మనసా స్మరన్ ।
యేషాం వాగజ్జలీలాభిశ్చేష్టాభిస్తు సమాచరేత్ ॥ ౮ ॥
సుకుమారప్రయోగో యో రాజ్ఞామామోదసంభవః ।
శృంగారరసమాసాద్య తన్నారీషు ప్రయోజయేత్ ॥ ౯ ॥
యుద్ధోద్ధతావిద్ధకృతా సంరంభారభటాశ్చ యే ।

న తే స్త్రీభిః ప్రయోక్తవ్యాః యోక్తవ్యాః పురుషేషు తే ॥ ౧౦॥

అనుద్భుతమనంభ్రాన్తమనావిద్ధాఙ్గచేష్టితమ్ ।

లయతాలకలాపాతప్రమాణనియతాక్షరమ్ ॥ ౧౧॥

సువిభక్తపదాలాపమనిఘ్నరమకాహలమ్ ।

ఈద్యశం యదభవేన్నాట్యం నారీభిశ్చ ప్రయోజయేత్ ॥ ౧౨॥

ఏవం కార్యం ప్రయోగజ్ఞైర్భూమికావినివేశనమ్ ।

స్త్రీయో హి స్త్రీగతో భావః పౌరుషః పురుషస్య చ ॥ ౧౩॥

యథా వయో యథావస్థమనురూపేతి సా స్మృతా ।

పురుషః స్త్రీకృతం భావం రూపాత్ప్రకృతురుతే తు యః ॥ ౧౪॥

రూపానురూపా సా జ్ఞేయా ప్రయోగే ప్రకృతిర్బుధః ।

ఛన్దతః పౌరుషీం భూమిం స్త్రీ కుర్యాదనురూపతః ॥ ౧౫॥

న పరస్పరచేష్టాసు కార్యో స్థవిరభాలిశౌ ।

పాత్యప్రయోగే పురుషాః ప్రయోక్తవ్యా హి సంస్కృతే ॥ ౧౬॥

స్త్రీణాం స్వభావమధురాః కణ్ఠాః పుంసాం తు బలవన్తః ।

యద్యపి పురుషో విద్యాత్ గీతవిధానం చ లక్షణోపేతమ్ ॥ ౧౭॥

మాధుర్యగుణవిహీనం శోభాం జనయేన్న తద్గీతమ్ ।

యత్ర స్త్రీణాం పాత్యార్థుణైర్నరాణాం చ కణ్ఠమాధుర్యమ్ ॥ ౧౮॥

ప్రకృతివిపర్యయజనితో విజ్ఞేయౌ తావలక్కారౌ ।

ప్రాయేణ దేవపార్థివసేనాపతిముఖ్యపురుషభవనేషు ॥ ౧౯॥

స్త్రీజనకృతాః ప్రయోగా భవన్తి పురుషస్వభావేన ।

రమోభార్యశీప్రభృతిషు స్వర్గే నాట్యం ప్రతిష్ఠితమ్ ॥ ౨౦॥

తథైవ మానుషే లోకే రాజ్ఞామన్తఃపురేష్యహా ।

ఉపదేష్టవ్యమాచార్యైః ప్రయత్నేనాఙ్గానాజనే ॥ ౨౧॥

న స్వయం భూమికాభ్యాసో బుధైః కార్యస్తు నాటకే ।

స్త్రీషు యోజ్యః ప్రయత్నేన ప్రయోగః పురుషాశ్రయః ॥ ౨౨॥

యస్మాత్స్వభావోపగతో విలాసః స్త్రీషు విద్యతే ।

తస్మాత్స్వభావమధురమఙ్గం సులభసౌష్ఠ్యవమ్ ॥ ౨౩॥

లలితం సౌష్ఠ్యవం యచ్చ సోఽలంకారః పరో మతః ।
 ప్రయోగో ద్వివిధశ్చైవ విజ్ఞేయో నాటకాశ్రయః ॥ ౨౪॥
 సుకుమారస్తథావిధో నానాభావరసాశ్రయః ।
 నాటకం సప్రకరణం భాణో వీధ్యజ్క ఏవ చ ॥ ౨౫॥
 జ్ఞేయాని సుకుమారాణి మానుషైరాశ్రితాని తు ।
 సుకుమారప్రయోగోఽయం రాజ్ఞామామోదకారకః ॥ ౨౬॥
 శ్శృంగారసమాసాద్య స్త్రీణాం తత్తు ప్రయోజయేత్ ।
 యుద్ధోద్ధతావిధకృతాసంరంభారభటాశ్చ యే ॥ ౨౭॥
 న తే స్త్రీణాం ప్రకర్తవ్యాః కర్తవ్యాః పురుషైర్హి తే ।
 యథావిధాన్గహారం తు భేద్యభేద్యాహవాత్మకమ్ ॥ ౨౮॥
 మాయేన్ద్రజాలబహులం పుస్తనైపథ్యదీపితమ్ ।
 పురుషప్రాయసంచారమల్పస్త్రీకమథోద్ధతమ్ ॥ ౨౯॥
 సాత్వత్యారభటీషయుక్తం నాట్యమావిధసంజ్ఞితమ్ ।
 ఉమః సమవకారశ్చ వ్యాయోగేహామృగౌ తథా ॥ ౩౦॥
 ఏతాన్యావిధసంజ్ఞాని విజ్ఞేయాని ప్రయోక్తుభిః ।
 ఏషాం ప్రయోగః కర్తవ్యో దేవదానవరాక్షసైః ॥ ౩౧॥
 ఉద్ధతా యే చ పురుషాః శౌర్యవీర్యసమన్వితాః ।
 యోగ్యః స చ ప్రయత్నః కర్తవ్యః సతతప్రమాదేన ॥ ౩౨॥
 న హి యోగ్యయా వినా భవతి చ భావరససౌష్ఠ్యవం కించిత్ ।
 సంగీతపరిక్లేశో నిత్యం ప్రమదాజనస్య గుణ ఏవ ॥ ౩౩॥
 యన్మధురకర్కశత్వం లభతే నాట్యప్రయోగేణ ।
 ప్రమదాః నాట్యవిలాసైర్లభతే యత్ కుసుమైర్విచిత్రలావణ్యమ్ ।
 కామోపచారకుశలా భవన్తి చ కామ్యా విశేషేణ ॥ ౩౪॥
 గీతం వృత్తం తథా వాద్యం ప్రస్తారగమనక్రియా ।
 శిష్యనిష్పాదనం చైవ షడాచార్యగుణాః స్మృతాః ॥ ౩౫॥
 ఏతాని పఞ్చ యో వేత్తి స ఆచార్యః ప్రకీర్తితః ।
 ఊహాపోహౌ మతిశ్చైవ స్మృతిర్మేధా తథైవ చ ॥ ౩౬॥

మేధాస్మృతిర్గుణశ్లాఘారాగః సంఘర్ష ఏవ చ ।
ఉత్సాహశ్చ షడేవైతాన్ శిష్యస్యాపి గుణాన్ విదుః ॥ ౩౭॥
ఏవం కార్యం ప్రయోగజ్ఞైర్నానాభూమివికల్పనమ్ ।
అత ఉర్ధ్వం ప్రవక్ష్యామి సిద్ధీనామపి లక్షణమ్ ॥ ౩౮॥
ఇతి భారతీయే నాట్యశాస్త్రే వికృతివికల్పో
నామ షడ్వింశోఽధ్యాయః ॥

Encoded by Padmakar Dadegaonkar dadegaonkar@yahoo.com

—
Natya Shastra Chapter 26

pdf was typeset on March 24, 2024

—
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

